

Література

1. Асмолова Г. Механізм регулювання відтворення основних засобів підприємств // Економіст № 7 липень 2007. – С. 24-27.
2. Маринич І.А. Проблеми формування амортизаційної політики в ринкових умовах господарювання / І.А. Маринич, Л.Л. Свірщ // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.3. – С. 280-283.
3. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Держком. статистики України / За ред. О.Г. Осауленка. – К. : Вид-во "Консультант", 2007. – С. 84-89.
4. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 330.332: 336.717

*Аспір. В.Л. Кльоба – Університет
банківської справи НБУ, м. Київ*

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ЗБАЛАНСОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ В УПРАВЛІННІ БЕЗПЕКОЮ БАНКУ

Запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення управління безпекою банку. Результати цього дослідження полягають в приверненні уваги науковців та банкірів до необхідності поглиблення теоретичних засад та розвитку науково-методичних положень щодо використання системи збалансованих показників в управлінні безпекою банку.

Post-graduate V.L. Kloba – University of banking of the NBU, Kyiv

The use of the system of the balanced indexes is in the management of bank safety

In this article practical recommendations are offered in relation to perfection of management of bank safety. The results of this research consist in bringing in of attention of research workers and bankers to the necessity of deepening of theoretical principles and development of naukovovo-metodichnikh positions in relation to the use of the system of the balanced indexes in the management of bank safety.

Вступ. Важливою причиною виникнення кризових ситуацій у більшості українських банків є недостатній рівень менеджменту, а головним чинником, який зумовлює неправильне прийняття управлінських рішень, є відсутність надійної системи оцінки рівня безпеки. Питанням діяльності банків приділяли велику увагу у своїх працях класики економічної науки: А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. М. Кейнс, М.І. Туган-Барановський та ін.

Значний внесок у розвиток теорії управління банківською діяльністю зробили М.П. Денисенко, Б.Л. Луців, А.А. Пересада, О.Д. Вовчак, В.І. Грушко, М.А. Козоріз, С.К. Реверчук, А.М. Мороз, М.М. Туріанська, Л.О. Примоска та ін. Вагомими для подальшого вивчення банківського менеджменту є праці Г. Марковіца, Д. Сінкі, У. Шарпа, В.М. Усоскіна.

Однак окремі аспекти управління банківською діяльністю не з'ясовано. Це стосується передовсім розуміння суті і використання системи збалансованих показників в управлінні безпекою банків. Отже, недостатнє опрацювання теорії управління безпекою банку надає дослідженню цієї теми підвищеної актуальності і значущості. Це і зумовило вибір теми дослідження.

Метою роботи є розроблення теоретичних і методичних засад щодо розкриття суті використання системи збалансованих показників в управлінні безпекою банку.

Об'єктом дослідження є банківська система України.

Предметом дослідження є особливості використання системи збалансованих показників в управлінні безпекою банку.

Виклад основного матеріалу

Систему збалансованих показників (BSC) розробили Роберт Нортон і Дейвід Каплан (Гарвардська Школа Бізнесу, США) для оцінки критеріїв майбутнього і поточного потенціалу різних компаній, пов'язаного з перспективами розвитку і росту, який базується на сукупності як фінансових так і нефінансових показників. Потреба розроблення такої системи була спричинена тим, що традиційний підхід до оцінювання діяльності підприємства – його стандартні звіти про прибуток і обсяги продажу – не завжди відображає об'єктивну картину діяльності підприємства. Розрив між балансовою і ринковою вартістю є доволі значним. Ринкова вартість підприємства, як запевняють Нортон і Каплан, дедалі більше залежить від нематеріальних активів – інтелектуальної власності, інновацій та ринкової репутації. Для ефективного управління цими активами і було розроблено систему збалансованих показників (BSC) [1, с. 20].

Система передбачає чотири напрямки оцінювання: фінанси (уявлення про підприємство в акціонерів та інвесторів), клієнти (репутація підприємства в очах клієнтів), бізнес-процеси (які саме з них треба оптимізувати), інфраструктура і персонал (можливості зростання й розвитку підприємства та його працівників). Кожний менеджер підприємства отримує набір показників, якими він унаслідок своїх посадових обов'язків оперує: операційні витрати, навантаження персоналу та завантаження обладнання, планові кількісні та якісні показники, рентабельність капіталу, рентабельність обсягів продажу та чистого прибутку, ефективність інвестицій у його підрозділі та інші.

Цю систему активно використовують провідні корпорації світу. Деякі з них стверджують, що саме завдяки використанню в роботі BSC їм вдається зберігати перші позиції. В Україні BSC використовують експортоорієнтовані промислові підприємства, IT-компанії та підприємства паливно-енергетичного комплексу. BSC можна використовувати для забезпечення ефективного управління процесом залучення інвестицій, зокрема для реалізації бізнес-планів інвестиційних проектів. BSC може використовуватись як основний інструмент управління бізнесом. Вона надає змогу встановлювати індивідуальні цілі, цілі структурних підрозділів та корпоративні цілі, доводити їх до відома працівників і керівників різного рівня, оцінювати досяжність поставлених цілей за допомогою використання збалансованої системи вимірників ефективності, одержувати зворотний зв'язок.

Потенційні інвестори, крім фінансової звітності підприємства, яка дає уявлення про минулі результати діяльності, хочуть мати індикатори для визначення показників майбутнього розвитку підприємства. Система збалансованих показників надає потенційним інвесторам змогу:

- отримати інформацію про плани, можливості, ризики і непередбачені обставини, які можуть виникнути під час реалізації інвестиційного проекту;

- зосередитись на чинниках розвитку підприємства, які створюють цінність у довготерміновій перспективі, враховуючи нефінансові показники, що показують ефективність основних бізнес-процесів.

BSC надає власникам та менеджерам підприємства зовсім новий інструмент управління, що переводить бачення підприємства і його стратегії в набір взаємозалежних збалансованих показників, які оцінюють критичні чинники не тільки поточного, але і майбутнього розвитку організації. Використання BSC забезпечує управління такими процесами як переведення бачення в стратегію, доведення стратегії до всіх рівнів системи управління, бізнес-планування і розподіл ресурсів, зворотний зв'язок, навчання і поточний моніторинг виконання стратегії. Крім того, можна одержати відповіді на основні питання: за рахунок чого підприємство створює свою вартість, які процеси є ключовими в її діяльності, який рівень кваліфікації персоналу і застосовуваних технологій, яка їхня відповідність обраній стратегії?, які інвестиції потрібно здійснити з метою досягнення довготермінових цілей організації.

Система збалансованих показників – сучасний інструмент стратегічного планування, який дає змогу власникам та менеджерам уникнути розриву між стратегічними цілями бізнесу і оперативним управлінням. Одна з головних переваг BSC – ефективне використання матеріальних активів разом із мобілізацією нематеріальних активів, що стає для підприємства вагомим джерелом підвищення ефективності і конкурентоспроможності всього бізнесу.

Пропонуємо використовувати систему збалансованих показників (Balanced Scorecard – BSC) для забезпечення ефективного управління безпекою банку. Безпека кредитно-інвестиційної діяльності банку – це захищеність кредитно-інвестиційних вкладень від можливих матеріальних, фінансових втрат, за якої втрати є меншими від встановлених норм. Захист має бути активним, тобто таким, що ґрунтується на випередженні небезпечних подій. Якщо заходи із захисту ухвалюються після настання небезпечної події, то це – пасивний захист.

Встановлено, що важливим чинником, який зумовлює неправильне прийняття управлінських рішень, є відсутність надійної системи оцінки рівня безпеки банку. За нашим концепційним підходом, необхідний рівень безпеки має забезпечувати реалізація банком обраної стратегії. Водночас високий рівень безпеки діяльності банку забезпечує реалізація обраної стратегії. З погляду стратегії, діяльність банку охоплює чотири сфери (фінансова, маркетингова, виробнича та інноваційна), в яких присутні чинники небезпеки, що можуть завдавати значної шкоди банку (рис. 1).

При цьому кожному стратегічно важливому аспекту діяльності банку притаманні свої небезпеки. Наприклад, реалізуючи фінансову стратегію щодо збільшення кредитних вкладень у реальний сектор економіки, банк наражається на ризик втрати ліквідності. Виробнича діяльність банку пов'язана з ризиками втрати конфіденційної інформації через низьку кваліфікацію персоналу, звільнення провідних спеціалістів, унаслідок корисних мотивів працівників, через дію вірусів на інтернет-ресурси, викрадення паролів доступу до платних чи конфіденційних ресурсів тощо. Відмова від науково-технічних

досліджень, з метою економії коштів на інноваційному рівні, у довготерміновому періоді часу може призвести до недоотримання прибутку.

Рис. 1. Алгоритм реалізації стратегії банку через систему збалансованих показників

Ефективність оцінки ризиків та управління ними значною мірою залежить від їх класифікації. Класифікація є системою ранжування ризиків на конкретні групи, на підставі схожості характерних ознак та критеріїв [2, с. 53]. Огляд економічної літератури свідчить про різні підходи щодо класифікації ризиків. Це залежить від того, яку мету переслідують автори, досліджуючи ризики. Однак, як правильно зазначає Д.А. Штефанич, будь-яка класифікація ризиків повинна мати практичне застосування, вписуватися в систему управління ризиками і відображати певний аспект сутнісної характеристики ризиків [3, с. 20].

Узагальнюючи існуючі підходи до класифікації банківських кредитно-інвестиційних ризиків, ми виділили такі їх види (рис. 2)

Встановлено, що за допомогою системи оцінки рівня банку можна виявити "проблемні" точки в його діяльності, визначити основні напрямки і найбільш дієві способи підвищення її ефективності. Оцінку рівня безпеки банку (ББ) пропонуємо виконувати за алгоритмом, який представлено на рис. 3. Розроблена методика оцінки рівня безпеки банку (ББ), яка має шість етапів, дає змогу системно оцінити безпеку діяльності банку. Алгоритм оцінки рівня безпеки банку передбачає: визначення джерел небезпеки та інформаційної бази для оцінки рівня ББ, класифікацію їх за функціональними складниками безпеки; вибір збалансованих показників за функціональними складниками безпеки; зіставлення фактичних показників з пороговим значен-

ням, визначення величини відхилення; розроблення бальної системи оцінки рівня ББ і визначення середнього бального значення за кожною функціональною складовою безпеки; визначення загального показника ББ; графічне відображення, моніторинг і аналіз окремих видів і загального показника ББ.

Рис. 2. Класифікація банківських кредитно-інвестиційних ризиків

Рис. 3. Алгоритм оцінки рівня безпеки банку

Розроблено показники для всіх чотирьох підсистем системи збалансованих показників для оцінки безпеки банку. Але у цій статті ми зупинимось тільки на показниках підсистеми "Фінанси". Розглядаючи фінансову безпеку реалізації інвестиційної стратегії банку, необхідно пам'ятати, що у підсистемі "Фінанси" здійснюється управління фінансовими потоками банку, складають-

ся бюджет і фінансовий план, визначаються джерела формування грошових ресурсів, розподіляються кошти між різними напрямками господарської діяльності, здійснюється оцінка фінансового стану банку. Однак оцінку рівня фінансового складника безпеки банку доцільно виконувати на основі показників ділової активності, ефективності управління, прибутковості діяльності банку.

З нашої точки зору, ділову активність банку на ринку кредитів може характеризувати частка кредитів ($K_{кр.}$) у загальних активах банку

$$K_{кр.} = \frac{K}{A_{заг.}} \rightarrow \text{до зростання}, \quad (1)$$

де: K – кредити, грн; $A_{заг.}$ – загальні активи банку, грн.

Вважаємо, якщо показник є високим, то це може означати, що діяльність банку є недостатньо диверсифікованою. Низький коефіцієнт може свідчити про те, що банк недостатньо використовує джерела фінансування. Оптимальне значення цього показника кожен банк визначає самостійно.

Запропонований коефіцієнт активності ($K_{ц.п.}$) може відображати активність банку на ринку цінних паперів, його доцільно обчислювати шляхом відношення вартості портфеля цінних паперів та паїв (ЦПП) до загальних активів банку (A_3)

$$K_{ц.п.} = \frac{ЦПП}{A_3} \rightarrow \text{до зростання}. \quad (2)$$

Якщо показники активності банку проаналізувати в динаміці, то можливий такий висновок: чим вищим є значення показників – тим вищою буде безпека банку.

Встановлено, що на рівень безпеки впливає обсяг прострочених й безнадійних кредитів у загальній величині кредитів, а для оцінки цього впливу запропоновано визначати показник проблемних кредитів ($K_{п.кр.}$)

$$K_{п.кр.} = \frac{K_{п.р.}}{K} \rightarrow 0, \quad (3)$$

де: $K_{п.р.}$ – прострочені й безнадійні кредити, грн; K – кредити банку, грн.

Зрозуміло, що оптимальне теоретичне значення цього показника – 0. Однак, на практиці частка проблемних кредитів буває різною і що більше віддаляється значення показника від нуля, то нижчим є рівень безпеки банку.

З метою підвищення повноти і точності аналізу до найбільш значимих показників фінансового складника безпеки необхідно залучати показники прибутковості кредитів. Оскільки прибуток є основним захисним механізмом від банкрутства, то чим більша величина прибутку, тим менше коштів потрібно залучати із зовнішніх джерел, а це в підсумку підвищує безпеку банку.

Пропонуємо для аналізу дохідності кредитів використовувати коефіцієнт дохідності кредитів ($K_{д.кр.}$), який показує, скільки доходу дає кожна вкладена гривня в кредити:

$$K_{д.кр.} = \frac{Д_{кр.}}{K} \times 100\% \rightarrow \text{середньозважена ставка за кредитами}, \quad (4)$$

де: $Д_{кр.}$ – дохід від кредитних операцій, грн; K – середня сума кредитів за період, грн.

З'ясовано, якщо виконуються всі умови договорів, а всі кредити і відсотки повертаються повністю, то цей коефіцієнт дорівнюватиме середньозваженій ставці за кредитами.

Аналогічно визначається коефіцієнт дохідності від операцій з цінними паперами

$$K_{\text{доцп}} = \frac{D_{\text{цп}}}{I_{\text{цп}}} \times 100\% \rightarrow \text{до зростання}, \quad (5)$$

де: $K_{\text{доцп}}$ – коефіцієнт дохідності цінних паперів; $D_{\text{цп}}$ – дохід від операцій з цінними паперами, грн; $I_{\text{цп}}$ – загальна сума інвестицій у цінні папери, грн.

Для характеристики рівня дохідності інвестицій ($K_{\text{дох.інв.}}$), доцільно застосовувати показник частки доходів від кредитів і доходів від цінних паперів у загальних доходах банку

$$K_{\text{дох.інв.}} = \frac{D_{\text{інв.}}}{D_{\text{заг.}}} \rightarrow \text{до зростання}, \quad (6)$$

де: $D_{\text{інв.}}$ – доходи від інвестиційної діяльності банку, грн; $D_{\text{заг.}}$ – загальні доходи банку, грн.

У системі показників, які характеризують якість управління інвестиціями, необхідно виділити коефіцієнт окупності витрат доходами ($K_{\text{ок.}}$), який можна визначати за формулою

$$K_{\text{ок.}} = \frac{D_{\text{інв.}}}{B_{\text{інв.}}} \rightarrow \text{до зростання}, \quad (7)$$

де: $D_{\text{інв.}}$ – доходи від інвестиційної діяльності, грн; $B_{\text{інв.}}$ – відсоткові витрати на залучення ресурсів, грн.

Безумовно, рентабельність інвестиційної діяльності банку характеризує рівень окупності прибутком інвестиційних вкладень:

$$P = \frac{\Pi_{\text{інв.}}}{I_{\text{заг.}}} \times 100\% \rightarrow \text{до зростання}, \quad (8)$$

де: $\Pi_{\text{інв.}}$ – прибуток від інвестиційної діяльності, грн; $I_{\text{заг.}}$ – загальні інвестиційні вкладення банку, грн.

Якщо цей показник аналізувати в динаміці за останні кілька років, то можна виявити: чим більше значення показника, тим вищий рівень фінансової та інвестиційної безпеки банку.

Висновки. Вагомим чинником, який може зумовлювати неправильне ухвалення управлінських рішень, є відсутність надійної системи оцінки рівня безпеки в банку.

Необхідний рівень безпеки повинна забезпечувати реалізація банком обраної стратегії, яка охоплює, з огляду на теорію системи збалансованих показників, як мінімум чотири сфери – фінансову, маркетингову, виробничу та інноваційну, і в кожній із них діють свої чинники небезпеки.

Запропонована авторська методика оцінки рівня безпеки банків, базується на використанні системи збалансованих показників за функціональними складниками безпеки та дає змогу визначити рейтинг банків серед усієї сукупності досліджуваних банків, уникнути помилок у виборі ділових партнерів.

Література

1. Кльоба Л.Г. Система збалансованих показників (Balanced Scorecard – BSC) – нові можливості для ефективного управління процесом залучення інвестицій // Інвестиції: практика та досвід. – 2005. – №18. – С. 20-21.
2. Бочаров В.В. Інвестиції. – Санкт-Петербург : Питер, 2004. – 288 с.
3. Штефанич Д.А. Підприємницький ризик: суть, оцінка та шляхи попередження / Д.А. Штефанич, П.Г. Вашків, С.Ю. Попіна. – Тернопіль : СМП "Астон", 1995. – 129 с.
4. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник. – 2-ге вид. доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
5. Киселев В.В. Управление банковским капиталом (теория и практика). – М. : ОАО "Изд-во "Экономика". – 1997. – 256 с.
6. Райзберг Б.А. и др. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 2-е изд., исправл. – М. : ИАФРА, 1999. – 478 с.
7. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. № 2121 – III. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.rada.gov.ua>

УДК 332.133.6:330.15:001.891.7 Ст. наук. співроб. І.В. Андел, канд. екон. наук
– Інститут регіональних досліджень НАН України

КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ ВИКОРИСТАННЯ МІСЦЕВИХ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У РЕГІОНАЛЬНІЙ ПРОМИСЛОВІЙ СИСТЕМІ

Пропонується спосіб дослідження використання природних ресурсів у регіональній промисловій системі шляхом організації відповідного моніторингу. Розглядається оцінка ефективності використання місцевих природних ресурсів та факторів, що на цю ефективність впливають. Таке дослідження дає можливість визначити тенденції підвищення ефективності використання природних ресурсів у регіональній промисловій системі.

Ключові слова: ефективність використання природних ресурсів у регіональній промисловій системі, елементи промислової системи, моніторинг, індивідуальний територіальний індекс, інтегральний індекс.

*Senior research officer I.V. Andel – Institute of regional researches
NAS of Ukraine*

Conception of organization of monitoring of the use of local natural resources is in the regional industrial system

The method of research of the use of natural resources is offered in regional to the industrial system by organization of the proper monitoring. The estimation of efficiency of the use of local natural resources and factors is examined, that on this efficiency influence. Such research enables to define the tendencies of increase of efficiency of the use of natural resources in the regional industrial system.

Keywords: efficiency of the use of natural resources in the regional industrial system, elements of the industrial system, monitoring, individual territorial index, integral index.

Перехід до ринкових відносин заторкує всі сфери організації життєдіяльності суспільства, зокрема й ефективність використання місцевих природних ресурсів у промисловій системі. Промислові територіальні системи формуються на локальному та районному, міжрайонному, національному, транснаціональному рівнях.

Зручним і раціональним інструментом дослідження економічного явища є системний підхід. Розглянемо промисловість регіону як промислову